

ארבעה איים, דילמה אחת: המלכוד שיפן מציבה בפני ישראל

written by פרופ' זכי שלום | 11.10.2026

בתום מלחמת העולם השנייה השתלטה ברית המועצות על ארבעה איים סמוך לחופיה הצפוניים של יפן: איטורופ, קונאשירי, שיקוטן והבומאי. מאז תובעת יפן את השבתם, ואילו רוסיה רואה בהם חלק משטחה. המחלוקת מנעה חתימה על הסכם שלום רשמי בין המדינות, אף שהן קיימו לאורך השנים מגעים דיפלומטיים.

במשך עשרות שנים נמנעה יפן מהחרפת העימות והעדיפה לקדם את תביעתה באמצעים מדיניים. לאחר תבוסתה במלחמת העולם השנייה היא אימצה מדיניות ביטחונית מרוסנת ונשענה על הברית עם ארצות הברית. כיום המציאות משתנה. לנוכח התחזקות הצבאית של סין והאיומים מצד צפון קוריאה, יפן מרחיבה את יכולותיה הצבאיות ומחזקת את עצמאותה הביטחונית.

מנגד, המלחמה הממושכת באוקראינה חשפה את מגבלות כוחה של רוסיה ופגעה בדימויה כמעצמה המסוגלת להשיג במהירות את מטרותיה. השילוב בין התחזקות יפן לבין חולשתה הנתפסת של רוסיה מעניק לטוקיו הזדמנות להעלות מחדש את תביעתה.

הצהרותיה של ראש ממשלת יפן, סנאה טאקאיצ'י, ב-7 וב-20 בפברואר 2026, וביתר שאת מחאתה ב-13 באוגוסט בעקבות ביקורו של נשיא רוסיה ולדימיר פוטין באי איטורופ, מבטאות נחישות גוברת. אין בהן איום צבאי מפורש, אך לצד ההתעצמות הצבאית הן עשויות לשדר שמבחינת יפן, גם האפשרות להפעיל לחץ מעבר למישור הדיפלומטי אינה נשללת.

כאן מתחילה הבעיה מבחינת ישראל. יפן היא מדינה ידידותית, בעלת קשרים חשובים עם ישראל ובת ברית של ארצות הברית. לעומתה, רוסיה מקיימת שיתוף פעולה הדוק עם איראן ונוקטת מדיניות שאינה אוהדת את ישראל. לכאורה, קל לבחור בצד היפני. אלא שהטיעון הרוסי בנוגע לאיים נוגע בעצב רגיש של המדיניות הישראלית.

רוסיה מציגה את השליטה באיים כחלק מתוצאות מלחמת העולם השנייה. ההיגיון שהיא מבקשת לקדם הוא שמלחמה תוקפנית עלולה להביא לשינוי טריטוריאלי, וכי התוקפן אינו יכול לצפות בהכרח להשבת המצב לקדמותו. ישראל הציגה טיעונים דומים לאחר מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים, כשהדגישה את דחיית תוכנית החלוקה, את המלחמות שנכפו עליה, ואת צורכי הביטחון שנבעו מהן כהצדקה להמשך שליטתה על קווים שמעבר לתכנית החלוקה לאחר מלחמת העצמאות, ומעבר לקווי שביתת הנשק לתאריך מאוחר מלחמת ששת הימים.

כיום ישראל טוענת כי מתקפת 7 באוקטובר והאיומים מכמה חזיתות מחייבים מציאות ביטחונית חדשה, לרבות שליטה באזורים שהיא רואה כחיוניים להגנתה ברצועת עזה, בלבנון ובסוריה.

אין פירוש הדבר שהמקרים זהים או שכל שינוי טריטוריאלי שנוצר במלחמה מוצדק. אולם תמיכה ישראלית אוטומטית בתביעה היפנית עלולה להקשות על ישראל להגן על טיעוניה שלה. זהו הפרדוקס: רוסיה עוינת את ישראל, אך עמדתה בסוגיה הטריטוריאלית עשויה לשרת היגיון שישראל מבקשת להסתמך עליו.

בנסיבות הקיימות, כל עוד אינה נדרשת להכריע, מוטב שישראל תימנע מהתערבות פומבית. עם זאת, עליה להיערך לאפשרות שיפן תבקש את תמיכתה, או שהסוגיה תעלה להצבעה באו"ם או במסגרת בינלאומית אחרת.

תמיכה ביפן עלולה לפגוע בטיעונים הישראליים; סירוב עלול להכביד על היחסים עם ידידה חשובה. ישראל צריכה לגבש מראש עקרונות שיאפשרו לה לבחון כל דרישה לפי נסיבותיה, בלי להתחייב אוטומטית לאחד הצדדים.

"הסיפור היפני" מציע לישראל שלושה לקחים. ראשית, מדינה צריכה להיות חזקה וגם להיתפס כחזקה. הפגיעה בדימויה של רוסיה ממחישה כיצד הערכת חולשה עשויה לעודד מדינות אחרות להעלות תביעות "מן האוב" ולבחון מחדש את גבולות המותר.

שנית, הזמן אינו מבטיח שסכסוך טריטוריאלי יישכח. גם לאחר שמונים שנה יפן אינה מוותרת על תביעתה. ישראל אינה יכולה להניח שחלוף השנים לבדו יביא את הפלסטינים להשלים עם המציאות הטריטוריאלית ההולכת ומשתנה. יש לבחון את המציאות בעיניים פקוחות, בלי לבלבל בין תקווה לבין הערכה אסטרטגית.

שלישית, המחלוקות והשסעים בישראל הם חלק מהמשחק הדמוקרטי ואף עשויים להעיד על עוצמתה. אולם מה שבעינינו הוא ביטוי לגיטימי לחופש ולחיוניות פוליטית עלול להיתפס בעיני אויבינו כסימן לחולשה ולחוסר לכידות. אירועי 7 באוקטובר המחישו את הסכנה שבהערכת חסר של כושר העמידה הישראלי. אין להשתיק מחלוקות, אך חובה להבין כיצד הן נראות מבחוץ ומה עלולות להיות השלכותיהן.

לבסוף, הברית עם ארצות הברית חיונית, אך אינה תחליף ליכולת הגנה עצמאית. גם ישראל וגם יפן חייבות להיערך לאפשרות שוויינגטון לא תוכל, או לא תרצה, לסייע בכל משבר. ידידות בין מדינות חשובה, אך אינה מבטלת ניגודי אינטרסים. ישראל צריכה לשמר את קשריה עם יפן, להיזהר מהתערבות בסכסוך עם רוסיה, ולהכין מראש תשובה לדילמה שאולי תיאלץ להתמודד עמה.

פורסם בישראל היום, בתאריך 11 באוקטובר 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.